

УДК 343.97:316.624.2

Ярослава Андріївна ДОЛИННА,
курсант 3 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Михайло Ігоревич ФІАЛКА,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ІНСТИТУТУ СІМ'Ї НА ВИНИКНЕННЯ ДИТЯЧОЇ БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ ЯК ФОНОВОГО ДЛЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЯВИЩА

Сьогодні, в сучасній Україні, злочинність осіб без визначеного місця проживання складає собою мало-досліджену проблему, яка торкається та зачіпає різні сфери суспільного життя. Перш за все вона тісно пов'язана з таким поняттям, як феномен бездомності та безпритульності, який існує вже далеко не перше століття.

Актуальність теми полягає в тому, що сучасний соціально-економічний занепад в українському суспільстві породив глибоку кризу сім'ї, сприяв посиленню таких негативних явищ суспільства як алкоголізм, проституція, наркоманія, безробіття і звичайно жебракування з безпритульністю. На цьому тлі створилася гостра загроза руйнування сім'ї, як соціального інституту, і саме в таких умовах в Україні набуває чималих розмірів дитяча безпритульність і як наслідок поширюється злочинність серед неповнолітніх.

Різні аспекти безпритульності, в тому числі і неповнолітніх, як фонових явищ отримали свій прояв у наукових працях таких знаних вчених як: О. Ю. Шостко, Б. М. Головкін, О. М. Джу́жа, О. М. Бандурка, А. І. Долгова, О. М. Костенко, В. І. Ша́кун, Д. О. Назаренко та ін. Однак, варто зазначити, що в більшості робіт вказана проблематика досліджувалася в загальному плані і не отримала комплексного, акцентного характеру.

Виходячи з цього стає зрозумілою і мета написання даних тез, а саме дослідження факторів впливу інституту сім'ї на зростаючу дитячу безпритульність та визначення основних напрямів протидії існуючій проблемі.

Як це не важко визнати, але сім'я зазнала значної деформації, а можливо і повного руйнування, і в першу чергу від цього страждають діти, що і виявляється в їх девіантній поведінці. Відокремлення АР Крим, а також війна на сході України призвела до соціально-економічної кризи в державі. В такій ситуації не всі родини спроможні втримати своє соціальне становище на достатньому рівні. За останні роки в державі сильно зростає кількість сімей алкоголіків, наркоманів, безробітних, душевнохворих, які отримали назву «сім'ї ризику». І як приклад, можемо навести статистичну інформацію відносно кількості зареєстрованих безробітних осіб в Україні за останні роки (див.: Табл. 1.). При цьому ми бачимо, що починаючи з 2014 року рівень безробіття в Україні різко почав зростати, і це авжеж, негативно відобразилось на соціальному та економічному стані цієї категорії населення.

Таблиця 1

Рівень безробіття з 2013 по 2017 рр. (кільк. населення в тис.)						
Рік	Всього населення	Економічно активне населення	Зайняте населення	Безробітне населення	Рівень безробіття	Зареєстрованих безробітних
2013	45426,2	20478,2	18901,8	1576,4	7,7 %	487,6
2014	42928,9	19035,2	17188,1	1847,1	9,7 %	458,6
2015	42760,5	17396,0	15742,0	1654,0	9,5 %	461,1
2016	42584,5	17303,6	15626,1	1677,5	9,7 %	407,2

Становище дітей в таких родинах особливо обтяжливо, бо вони залишилися не тільки без нагляду батьків, а й виявилися викинутими своїми батьками на вулицю. Велика кількість дітей залишають «сім'ї ризику» і через постійні конфлікти, просто біжать з дому від побоїв, погроз, образ.

Саме з моменту, коли дитина залишає свій дім, або ж втікає с дитячого будинку, вона починає шукати собі інше місце для притулку. Такі діти туляться на вокзалах, в метро, або ж в інших громадських місцях. Залишаючи їх так, ставиться під загрозу не тільки здоровий розвиток дитини, але й збільшується вірогідність вчинення такими дітьми правопорушень та злочинів. Відбувається не визнання ними норм суспільної моралі, а також руйнування соціальних цінностей.

Реальна ситуація в Україні свідчить, що проблема «дітей вулиці» з'явилася не вчора, але за різних умов вона розвивалася по-різному. Іноді навіть важко пояснити, що спонукає дитину залишити родину,

школу, близьких людей і йти на вулицю. Проте, сьогодні можна стверджувати, що існує ряд факторів, які, в основному, дозволяють зрозуміти, чому все частіше діти обирають такий ненадійний і часто небезпечний спосіб життя.

Перелік основних причин появи дитячої безпритульності та бездоглядності в кримінологічному середовищі більш-менш вже має сформований вигляд. Найбільш вдало його відображає І.М. Доля:

- неспроможність багатьох сімей виховувати дітей, через бідність або ж безвідповідальність батьків;
- застосування у сім'ях жорстоких форм виховання, які перетинаються з насильством в сім'ї;
- недосконалість реабілітаційно-профілактичної роботи, застосованої у притулках для дітей;
- безробіття, зростання цін на товари першої необхідності, зокрема дитячі і, як результат, погіршення матеріального благополуччя значного прошарку населення України [1, с. 57].

Усі ці фактори та причини в тому чи іншому ракурсі вже були описані в кримінологічних дослідженнях, але перед нами все одно постає питання. А чи лише з бідних родин втікають діти, чи можливо навіть у багатих, заможних батьків дитина може бути кинута на призволяще?

Не дарма в суспільстві існує такий вираз: «Бідні діти багатих батьків». Багато хто вважає, що діти заможних батьків набагато щасливіші від своїх однолітків. Вони ні в чому собі не відмовляють, їм доступні подорожі й різноманітні розваги. У них є няньки, гувернантки, репетитори, а також перед ними нереальні перспективи: Оксфорд, Гарвард, Кембридж. Але саме в таких родинах доволі часто постають конфлікти між дітьми та батьками, перші, так би мовити розбалувана «золота» молодь, яка звикла до своєї безкарності, а останні, батьки, що і зовсім не звертають увагу на виховання своєї дитини. Більшість заможних родин, які зіштовхуються з такими сімейними проблемами зазвичай звертаються до психологів, намагаються вплинути на дитину, відновити в ній загальнолюдські цінності та норми моралі, але вже занадто пізно. Найчастіше конфлікти набирають найвищого градусу, коли діти досягають перехідного віку. Підліток кидається з крайності в крайність – то він замкнутий і мовчазний, то грубий і цинічний.

За таких обставин діти з багатих сімей, можуть обрати шлях злочинності та скитання по вулицях. Вони так само втікають з домівок, і так само як і інші вчиняють злочинні дії, зазвичай з корисливих мотивів. Питання чи надовго вони затримуються на теренах вулиць, чи батьки їх повернуть до своїх домівок, не важливо, факт залишається фактом, що і така причина, як неспроможність багатих батьків виховати в своїх дітях елементарні загальносоціальні цінності також призводить до такої категорії злочинності неповнолітніх.

Сучасну українську протидію бродяжництву та безпритульності можна з упевненістю назвати безсистемною, оскільки суперечливі судження, невпорядковані уявлення, прогалини у знаннях про відносно цілісне явище не сприяли формуванню самостійного, наукового обґрунтованого концептуального підходу до окреслення стратегічних напрямів і засобів вирішення проблеми запобігання зазначеному феномену та його проявам [2, с. 368]. Попре законодавче та інституційне забезпечення, закладене в Законі України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей», в ст. 52 Конституції України, і законодавчим документом, що містить основні положення щодо захисту прав дітей – Закон України «Про охорону дитинства», соціальний контроль за поведінкою бездомних і безпритульних осіб, дітей в тому числі, все одно є недостатньо ефективним [3, с. 40].

У своїй науковій роботі «Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам» Д. О. Назаренко визначає перелік основних напрямів протидії безпритульності, з яким не можна не погодитися:

- прийняття єдиного законодавчого акта, що регулював би відносини у сфері протидії злочинності та запобіганням злочинам;
- посилення участі громадськості в протидії бродяжництву та безпритульності, закріплене у відповідних профілактичних програмах і планах;
- включення в шкільні програми курсів з навчання навичкам здорового і безпечного життя, самооборони;
- розроблення загальнодержавних програм навчання батьків спілкування з дітьми;
- підвищення якості роботи соціальних служб, основною метою яких є соціальна адаптація різних видів;
- зниження рівня бездоглядності дітей (наприклад, створення спеціальних молодіжних центрів за типом гуртожитку, де молода людина може одержати притулок і консультацію з примирення з батьками, працевлаштування, вирішення конфліктів тощо) [2, с. 372].

Підсумовуючи, можна сказати, що хоча і існує багато факторів, які детермінують безпритульність дітей як фонове для злочинності явище, не слід забувати, що першопричинами цієї проблеми все одно є інститут сім'ї, рівень духовного і морального розвитку батьків, культури народження і усвідомлення загальноприйнятих правил поведінки.

Саме тому, на нашу думку, для виходу із такої складної ситуації держава повинна приділяти значну увагу соціальному, матеріальному, духовному, моральному становищу сучасної родини, схилити до здорового способу життя та створення повноцінної родини, яка буде здатна виховати та забезпечити усім необхідним свою дитину.

Список бібліографічних посилань

1. Доля І. М. Подолання дитячої безпритульності: міжнародна та вітчизняна практика. *Стратегічні пріоритети*. 2010. № 1. С. 55–59.

2. Назаренко Д. О. Кримінологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам : монографія. Харків : Діса плюс, 2013. 524 с.

3. Кримінологія (Особлива частина) : навч. посіб. / кол. авт.: А. Б. Блага, А. А. Васильєв, Л. М. Давиденко та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова ; наук. ред. серії О. М. Бандурка. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2011. 347 с.

Одержано 19.03.2018